

DE UTRECHTSE STADSCOLLECTIE

Van onzichtbaar naar zichtbaar

Een onderzoek naar de haalbaarheid om De Utrechtse Stadscollectie voor de burger zichtbaar te maken.

Het onderzoek is uitgevoerd door de historische vereniging Oud-Utrecht,
Ingrid den Daas-Dammers, Tim Schoots-Timmerman, bestuursleden OU
Januari 2008

INHOUD

	Pagina
Inleiding	2
Uitgangspunten	3
Doelstelling en opzet van het onderzoek	3
Bevindingen	3-4
Huidige situatie	4-5
De mogelijkheden	5-6
Conclusies	6-7
Advies	7

INLEIDING

Als onafhankelijke partij (2000 leden) wil de historische vereniging Oud-Utrecht de discussie rondom het thema De Utrechtse Stadscollecties nieuw leven inblazen.

Rond 2003 zijn pogingen om dit onderwerp op de politieke agenda te krijgen mislukt. Er was op dat moment helaas sprake van een andere prioriteitstelling in de raad.

Oud-Utrecht (OU) betreurt het feit dat het grootste deel van de collecties van de stad Utrecht - welke over meerdere locaties zijn verdeeld - heden nauwelijks toegankelijk is voor het publiek.

OU stelt zich op het standpunt dat een stad als Utrecht die ambieert Culturele hoofdstad van Europa te willen worden, nu met een behoorlijke en samenhangende visie en een daarop gestoeld beleid betreffende haar historische collecties aan de slag behoort te gaan.

Om mee te denken in het ontwikkelen van een visie zijn wij een onderzoek gestart naar de haalbaarheid om de stadscollecties weer zichtbaar te maken voor de burger.

Eén optie voor ons was het onderzoeken welke rol iedere aparte locatie in de stad Utrecht daarbij kan spelen.

Daarnaast wordt door ons de discussie over het samenbrengen van de collectie onder één dak, nadrukkelijk niet uit de weg gegaan.

Uiterst belangrijk is ons inziens dat binnen het beleidsdenken over de presentatie van de stadscollecties het **anders-denken** wordt ingevoerd.

Uitgangspunten

Oud-Utrecht ziet voor zich zelf een initiërende rol weggelegd zonder ons met het inhoudelijk beleid van de musea te willen bemoeien

Voorop staat:

- Het op politiek niveau aanzwengelen van de discussie over het zichtbaar maken van de historische collecties van de stad en provincie Utrecht. Deze collecties bevinden zich zowel in gemeentebezit als wel bij andere instellingen.
- Zorgen dat alle belanghebbende partijen voor overleg rond de tafel plaats nemen.
- Het wakker schudden van de publieke opinie rondom dit onderwerp.

DOEL EN OPZET VAN HET ONDERZOEK

De doelstelling van het onderzoek is: *inzicht krijgen of en op welke wijze in Utrecht de stads- en provinciegeschiedenis zichtbaar gemaakt kan worden voor bewoners en bezoekers van de stad.*

Ons onderzoek heeft zich **voorlopig beperkt** tot interviews met directies van meerdere culturele locaties in de binnenstad. Onze visie dat juist de oude binnenstad zelf het beginpunt is van het ontdekken van de stadsgeschiedenis heeft ons tot deze keuze doen besluiten. Daarnaast bevinden zich de meeste collecties van de stadsgeschiedenis ook bij deze culturele locaties.

In de **tweede fase** van ons onderzoek krijgen de collecties van het ABC en de provincie aandacht en zullen we contact opnemen met de overige directies van de musea in- en buiten de binnenstad (Geldmuseum, Waterleidingmuseum, Nationaal museum Van Speelklok tot Pierement, Spoorwegmuseum, Wijk-C museum, e.a.). Hier is merendeels sprake van themamusea, die al een duidelijk gezicht naar buiten tonen met hun specifieke deel van de stadsgeschiedenis.

Het doel van de interviews

- De directies te polsen over hun visie ten aanzien van de stadsgeschiedenis en de presentatie hiervan in hun eigen locatie.
- Op welke wijze zij bereid zouden zijn mee te denken over een beter zichtbaar maken van de stadscollecties.
- Onderzoek naar de bereidheid met elkaar als beleidsmakers te willen nadenken over een gezamenlijke visie ten aanzien van een samenhangend tentoonstellingbeleid inzake de Utrechtse stadsgeschiedenis.
- Men is tevens gevraagd welke rol OU kan spelen in deze.

Opgemerkt moet worden dat de musea uiteraard verantwoordelijk zijn en blijven voor de uitvoering van hun inhoudelijke beleid.

Inmiddels zijn gesprekken gevoerd met mw. P. Terreehorst (directeur) en hoogleraar geschiedenis R. de Bruin van het Centraal Museum, Mw. S. van Dockum (directeur HUA), dhr. P. de Haan (directeur Universiteitsmuseum/museum Sonnenborgh) mw. M. de Boo (vervangster van directeur G. van Hout) van museum Catharijneconvent en dhr. Th. van Wijk ("chef de mission" particulier initiatief Domplein 2013).

Alle ondervraagden hebben de verslaglegging eerst gelezen en akkoord bevonden. Deze gesprekken hebben zoals overeengekomen een strikt vertrouwelijk karakter.

We zijn de geïnterviewden erkentelijk voor hun medewerking. Hun adviezen en aanbevelingen zijn verwerkt in de voorstellen van het bestuur van Oud-Utrecht, dat wij de geïnterviewden en later B&W, de raad en de politieke partijen zullen aanbieden.

De 2de fase van ons onderzoek zal in januari 2008 van start gaan.

Alle musea en culturele locaties binnen de stad Utrecht worden bij deze discussie betrokken.

Bevindingen

Na analyse van onze gesprekken stellen we vast dat bij alle directies van musea, Het Utrechts Archief (HUA) en het particulier initiatief "Domplein 2013" de stadsgeschiedenis in meer of mindere mate een belangrijke plaats inneemt binnen het beleidsdenken.

Onderling verschilt de vertaling van dit beleid met betrekking tot de uitvoering. Algemeen kunnen we stellen dat we in de gesprekken met de directies over het zichtbaar maken van de stadsgeschiedenis onderstaande feiten hebben geconstateerd:

- Een goed onderbouwd, duidelijk beleid ten aanzien van een deelgebied van de stadsgeschiedenis (de kerkelijke) is aanwezig, maar er is geen geld voor de daadwerkelijke uitvoering in zijn volle omgang. Om die reden verkeert de uitvoering in een beginstadium.
- Delen van de stadsgeschiedenis die beperkt geëxposeerd worden tussen de "overige" kunst (integratie idee)
- Er worden deeltentoonstellingen georganiseerd (semi-permanent)
- Tentoonstellingen worden op andere locaties gepresenteerd.
- De universitaire thema-musea* zijn actief bezig met ontwikkelen van verder toekomstig beleid.
- De nieuw ingerichte locatie van Het Archief met de stads- en provinciegeschiedenis bezit een nieuwe visie op de publiekstaak
- Een particulier initiatief met de doelstelling om de oude stadsgeschiedenissen te visualiseren, waarbij stenen (lees gebouwen) niet op de voorgrond staan, maar wel de vindplaatsen binnen de contouren van het oorspronkelijke Utrechtse Romeinse castellum. Toekomstwens: een eigen bezoekerscentrum.
- Alle beleid wordt gekenmerkt door een eigen identiteit, die per locatie nogal verschilt. Visies ten aanzien van het tentoonstellen van delen van de stadsgeschiedenis lopen daardoor sterk uiteen. Evenals het uitdragen van de publiekstaak.
- Een van de ondervraagden zag mogelijkheden de Utrecht-collectie van de diverse instellingen virtueel met elkaar te verbinden.
- Veel collectiestukken zijn opgeslagen in diverse depots.
- Allen zagen positieve kansen om de presentaties te verbinden met het gericht bezoeken en bekijken van de nog aanwezige historie in de nabije stad zelf. (de aanschouwde stad)
- Een goede educatieve aanpak is bij iedereen opgenomen in het uitvoerende beleid of heeft de aandacht.
- Bij allen ontbreekt het geld voor de herinrichting van de ruimten om deze geschikt te maken de stadsgeschiedenis op een goede wijze te presenteren.
- Het particuliere initiatief "Domplein 2013", wordt uit meer financiële bronnen gesteund.
- Als er al ideeën zijn over samenwerking dan zijn deze op dit gebied nauwelijks uitgewerkt.
- "Last but not least" wordt geconstateerd dat er een gemeentevisie ontbreekt

* themamusea: wezenlijk onderdeel van de stadsgeschiedenis op meer locaties elders in de stad

Het aanzetten om een samenhangende visie te ontwikkelen van waaruit de Utrechtse museadirecties en andere belangrijke partners met elkaar tot een nieuw concept van tentoonstellen zouden kunnen komen, werd over het algemeen zeer positief ervaren.

De geadviseerde rol voor Ou:

Onze uitgangspunten (zie boven) werden door de geïnterviewden merendeels onderschreven.

De rol van Oud-Utrecht als onafhankelijke partij om het onderwerp op de politieke agenda terug te brengen leek hen een goede zaak.

Daarnaast werd aangegeven dat het mobiliseren van de publieke opinie tegelijkertijd de discussie ten goede zou komen

Huidige situatie

Het ontbreken van een gemeentelijke visie over de presentatie van de Utrechtse stadscollecties en de historisch gemiste kansen om veel eerder perfecte vrijgekomen locaties te bestemmen voor een Utrechts historisch museum hebben er toe geleid dat de collecties zo goed als onzichtbaar zijn geworden.

Gedwongen door deze situatie zijn diverse musea begonnen hun eigen beperkte afdelingen op te bouwen.

Dit heeft geleid tot het huidige versnipperd denken en exposeren. En uiteraard tot steeds opnieuw zoeken naar beetje geld, dat meestal niet structureel wordt toegekend.

Deze gegroeide historische situatie is helaas niet veranderd en de gemeente Utrecht toont zich nog steeds niet verantwoordelijk om haar eigen gesubsidieerde museum en instellingen aan te zetten tot behoorlijk samenhangend beleid rondom de stadscollecties.

In het "Actieplan 2008-2018 Utrecht Culturele Hoofdstad van Europa" (DMO, oktober 2007) vonden wij het onderwerp en de financiering hiervoor dan ook niet terug.

Mogelijkheden:

Nu de eerste fase van ons onderzoek is afgerond willen wij op grond van onze bevindingen onze visie kenbaar maken en het thema hiermee terug op de politieke agenda krijgen.

De discussie over visie en beleid heeft eigenlijk al te lang geduurd zonder resultaat. Wij hopen een bijdrage te leveren met resultaat als gevolg.

De eerste variant:

Het per locatie inrichten van een eigen historische afdeling met behoud van eigen museum-identiteit.

Het tentoonstellingsbeleid rondom de stadsgeschiedenis dient hierbij in onderlinge samenhang vastgesteld en uitgevoerd te worden samen met de belanghebbende collegae in de stad. Een afstemming op elkaars presentaties is voorwaarde. (De musea kunnen daarnaast vorm blijven geven aan een eigen inrichting- en themataak.)

Alle stadsgeschiedenis presentaties zouden in dit concept tevens gekoppeld kunnen worden aan het daadwerkelijk ontdekken van de historie en het cultureel erfgoed binnen de stad zelf.

In dit concept is het noodzaak uit te gaan van een locatie met een verwijfsfunctie, welke herkenbaar moet zijn voor de burger.

Een VVV is in iedere Nederlandse stad o.a. het informatieve beginpunt van een zoektocht naar de stads- en provinciegeschiedenis. Iedere toerist zal dit "stadsmark" als eerste zoeken. De Utrechtse VVV en RonDom kunnen in Utrecht deze algemene informatie voorziening voor hun rekening nemen. De positie van Het Gilde verdient binnen dit concept speciale aandacht.

Tevens is er voor de VVV en RonDom de speciale taak weggelegd om daarna door te verwijzen naar een meer gespecialiseerde "centrale entree" in de vorm van een apart gebouw op/aan het Domplein of bijv. het HUA. Deze laatste zou met een eigen museale opstelling van de stadsgeschiedenis, een opstap met een meer verdiept overzicht, de doorverwijfsfunctie naar de diverse musea en hun presentaties van de stadsgeschiedenis kunnen vervullen.

De verwijzing naar de presentaties van de verschillende gespecialiseerde musea binnen en buiten de oude stad (museum Wijk-C, het Geldmuseum, het Spoorwegmuseum, het Waterleidingmuseum, het museum van Speelklok tot Pierement e.a.) zou hiermee ook gewaarborgd zijn. Zo komt er een totaalconcept van de grond.

De burger moet beseffen dat er een samenhangende "Stadscollectie Utrecht" op meer locaties is.

De tweede variant:

Het al genoemde historische stadsmuseum met nagenoeg de hele collectie onder één dak.

De gespecialiseerde eigen collecties blijven daarnaast in de betreffende musea aangeboden en vallen onder het museum beleid.

De burger krijgt een samenhangende stadscollectie onder één dak te zien en kan van daaruit zijn weg naar de stad vinden.

De verwijsfuncties van de VVV en RonDom, een eventueel nieuw entreegebouw en/of het HUA zullen ook bij deze variant een belangrijke rol vervullen als toegangspoort naar de individuele musea en culturele locaties.

De 3de variant (als aanvulling)

Het presenteren van kunst zonder een origineel kunstwerk in huis te hebben. Dit kan via het scheppen van een zogenaamd virtueel museum waarin de historische stadscollectie op een cd-rom/ dvd of anderszins aan de burger samenhangend wordt getoond. Voorbeelden van thema uitvoeringen zijn o.a. de CDOM (virtuele bouwgeschiedenis van de Dom), de digitale meesterwerken van Jeroen Bosch (Hieronymus Bosch Art Center, Den Bosch), "Kerken kijken Utrecht".

Deze wijze van presentatie zou een virtuele ontvangstruimte kunnen zijn, waarin men zich de gast van de stad voelt.

Deze presentatievorm zorgt gelijk voor verwijzing naar de werkelijke Utrechtse schilderijen, beelden en/of architectuur.

Deze virtuele stadscollectie met verwijsrol zou een geweldige aanvulling bij varianten 1 en 2 zijn en niet direct gebouw gebonden.

Conclusies

Op dit moment is de *decentralisatie* (versnippering) van de stadscollecties een feit. Dit biedt de mogelijkheid van daaruit verder te denken. Daarnaast blijft de optie van één museum gewoon open.

Uit onderzoek blijkt dat regionale historische stadsmusea tussen de 25.000 en 30.000 bezoekers per jaar trekken.

Uitgaand van de decentralisatie variant zal deze bezoekersstroom zich in iets mindere mate als extra bij de Utrechtse musea vervoegen. Mits de PR voor de burger goed verzorgd is.

Ieder museum bezit al een ruimte, eigen zaalwachters, veiligheidssysteem, logistiek, vrijwilligers etc., etc.

Het is overzichtelijk en financieel aantrekkelijker om vanuit de eigen perceptie binnen het museum te filosoferen over een nieuw concept.

Juist nauwe samenwerking van alle betrokkenen op beleid- en uitvoerend niveau moet leiden tot een sterk blok dat een gezamenlijke visie over het tentoonstellingsbeleid kan formuleren. Daarnaast staat men op deze wijze sterk in zijn /haar onderhandelingspositie met de politiek als het om de financiën gaat. Met name het Centraal Museum moet in zijn rol als gemeente museum een belangrijke collectie te presenteren hebben, die goed zichtbaar voor het publiek bijeen wordt gebracht vanuit de verschillende depots.

Het presenteren van de stadsgeschiedenis hoeft juist niet in strijd te zijn met of ten koste te gaan van het eigen specifieke tentoonstellingbeleid.

Je haalt de geïnteresseerde mensen voor de stads- en streekgeschiedenis binnen, die in dezelfde locatie geactiveerd worden andere thematentoonstellingen te bezoeken. Moderne kunst kan zo bijvoorbeeld spelender wijs op meer belangstelling rekenen.

"Het taak in de samenleving hebben van een museum", (concept van Plasterk) krijgt zo een gevarieerde gestalte.

Het is realistisch uit te gaan van de eigen kracht van de diverse musea, het HUA en "Domplein 2013" om zo tot een nieuw inhoudelijk concept te komen.

Versnippering heden kan dus ook een voordeel zijn om tot een ander tentoonstellingsbeleid te komen dan waar men zich in het verleden voor ingespannen heeft.

Bij een keuze voor *één historisch stadsmuseum* (centralisatie) zou -gezien de geschatte lage bezoekersaantallen - voor een breder concept gekozen kunnen

worden waarbinnen een historisch museum onderdeel van een groter geheel wordt.

Het aanschouwen van het aanwezige erfgoed en hun geschiedenis in de stad of in de provincie vormt binnen beide visies een onderdeel van de presentaties.

Dit geldt tevens voor het uitwerken van innovatieve, interculturele en educatieve programma's.

Eindconclusie:

Het zichtbaar maken van de Utrechtse historische stadscollecties is haalbaar.

Advies

Het op politiek niveau heropenen van de discussie rondom het tentoonstellingsbeleid van De Utrechtse Stadscollectie, met de intentie eindelijk een knoop door te hakken.

Doel van de discussie is: de burger de historie van Utrecht op een bijzondere en creatieve wijze aanbieden, waarbij zowel de algemene, specifieke als thematische kanten van de stads- en provinciegeschiedenis aan bod komen.

Maar eerst: gemeente neem uw verantwoordelijkheid:

Maak een duidelijke politieke keuze!

*Kies voor **één locatie** met de collectie presentatie onder één dak

OF

* Kies voor het concept om de historie samenhangend te presenteren **vanuit de bestaande musea en aanverwante culturele locaties** (decentralisatie).

N.B. Zorg voor uitvoering van *de virtuele presentatie*.

* Werk op basis van één keuze een gefundeerde en samenhangende visie uit richting musea.

* Nodig alle belanghebbenden ten aanzien van het uitvoeringsbeleid uit rond tafel voor overleg.

We hopen iedereen ervan te doordringen dat het concept -om mee te dingen naar de titel Europese Hoofdstad van Europa - niet compleet is, als er geen behoorlijke visie met bijbehorend uitvoerend beleid op tafel komt ten aanzien van de stads- en provinciegeschiedenis.

Een zinnige inzichtgevende relatie tussen de ontwikkeling van de stad Utrecht, de provincie Utrecht, Nederland en Europa zal nooit zonder de stadsgeschiedenis van Utrecht te begrijpen zijn.

De gemeente, die ambieert boven het provinciale niveau uit te willen stijgen en in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa te willen worden, zal naast een inhoudelijke keuze (welke dat ook is) tevens haar visie moeten koppelen aan een goede financiële begroting voor de toekomst. Dit laatste om ad hoc besluitvorming tegen te gaan.

Oud-Utrecht, Januari 2008